

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«__» _____ 2021 р.

Реєстраційний № _____
«__» _____ 2021 р.

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ
(НА ПРИКЛАДІ ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ)

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДОм-16
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Яроцької Олени Йосипівни

Керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Іншакова Інна Євгенівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ.....	8
1.1. Аналіз сучасних державних документів щодо освітніх завдань у вихованні національної самосвідомості дошкільників.....	8
1.2. Характеристика феномена «національної самосвідомості особистості».....	10
1.3. Загальна характеристика принципів та методів організації патріотичного виховання.....	13
Висновки до першого розділу.....	16
РОЗДІЛ II. ОСВІТНЯ ЦІННІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ (ЛЯЛЬКИ–МОТАНКИ) У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	18
2.1. Українська народна іграшка як засіб виховання національної самосвідомості.....	18
2.2. Українська народна іграшка лялька – мотанка: значення, функції, особливості.....	20
Висновки до другого розділу.....	23
РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ (НА ПРИКЛАДІ ЛЯЛЬКИ– МОТАНКИ).....	25
3.1. Методичні рекомендації з оформлення куточків з виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку.....	25

3.2. Роль сім'ї у вихованні національної самосвідомості дитини – дошкільника.....	27
3.3. Укладання конспектів занять для дітей дошкільного віку з виховання національної самосвідомості засобом народної іграшки – ляльки–мотанки.....	30
Висновки до третього розділу.....	31
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40
ДОДАТКИ.....	45

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що питання виховання національно самосвідомої особистості завжди були і є провідними в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних педагогів та психологів. Різні аспекти національного виховання розглядали в свій час А. Богуш [2], Г. Іващенко[9], І. Огієнко[23], К. Ушинський[40], Г. Беленька [4] та ін.

Дошкільний вік – це важливий період у формуванні духовності людини. Саме в цей період відбувається усвідомлення власного «Я» та сприймання навколишнього світу, закладаються основи духовності й почуттів. Так вихованню у дітей поваги та любові до родини, до українського народу та рідної Батьківщини, сприяють яскраві враження та емоції від краси рідної природи, героїчних вчинків українського народу та творчої праці людей[27, с.121].

Зміст оновленого Базового компонента дошкільної освіти та чинних освітніх програм передбачає організацію планомірної та системної роботи з національно патріотичного виховання дітей з молодшого дошкільного віку, яке спрямована на виховання у дітей любові до України, національних цінностей українського народу, шанобливого ставлення до родини та виховання поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мов[25].

У свою чергу, виховати свідомого громадянина і патріота означає сформувати в дитини певний комплекс знань, особистісних якостей і рис характеру, що є основою мислення та спонукальною силою у повсякденних діях, вчинках та поведінці.

А саме виховувати: патріотичну самосвідомість, громадянську відповідальність та мужність, готовність віддано працювати на благо Батьківщини і захищати її; повагу до Конституції, законів Української держави; досконале знання державної мови; повагу до батьків та своїх пращурів родоvodu; пошану та любов до традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника;

дисциплінованість та працьовитість, турботу про природу рідної землі; шанобливе ставлення до культури, вірування, традицій та звичаїв представників інших національностей, що населяють Україну[29, с. 112].

Так, одним із засобів виховання національної самосвідомості та розвитку духовності дитини в різні часи, були народні іграшки та ляльки – мотанки. У народній іграшці чи ляльці поєдналися багатотисячолітні традиції народної художньої творчості. Народна іграшка здавна є предметом дослідження багатьох науковців, які цікавились чарівним світом її образів, сповнених казковості та чарівності, що упродовж багатьох століть пробуджували уяву дітей, спонукаючи до творчості[44, с.727].

Зокрема, виявлено виховний вплив іграшки на особистість дитини дошкільного віку (А. Богуш [2], О. Найден [19], Л. Савченко [33]); запропоновано варіанти класифікації українських народних іграшок (Т. Поніманська [27], О. Найден [19]); запропоновано шляхи популяризації української народної іграшки в сучасній дошкільній освіті (Г. Герус [7]); досліджено особливості формування комунікативно-мовленнєвої компетентності дошкільників засобами української народної іграшки (Т. Філімонова [41]).

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практична розробка методичних рекомендацій з виховання національної самосвідомості дошкільників засобом української народної іграшки (на прикладі ляльки – мотанки).

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати чинні освітні програми та нормативні акти, що регулюють освітні завдання в дошкільній освіті щодо виховання національної самосвідомості дошкільників;
2. Охарактеризувати поняття «патріотизм», «національно-патріотичне виховання»;

3. Дослідити етапи розвитку національної самосвідомості дитини дошкільного віку;
4. Описати принципи, методи та форми роботи з дошкільниками в процесі виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку;
5. Подати методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку;
6. Розробити конспекти занять із виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку засобами української народної іграшки (на прикладі ляльки - мотанки).

Об'єктом дослідження є виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку.

Предметом дослідження є методичне забезпечення виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку засобом української народної іграшки (на прикладі ляльки - мотанки).

Для вирішення поставлених завдань нами були використані такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз, узагальнення та порівняння; *емпіричні*: вивчення та аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури; метод спостереження.

Практичне значення одержаних результатів: результати дослідження можуть бути використані як методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти та батьків в процесі виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку.

Апробація результатів роботи: основні положення кваліфікаційної роботи висвітлювалися у Збірнику наукових та навчально – методичних праць «Наукові здобутки студентів з дошкільної освіти» на тему: «Освітня цінність української народної іграшки (ляльки – мотанки) у вихованні національної самосвідомості дошкільників» (Кривий Ріг, 2021 р.).

Структура роботи: вступ, два розділи, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи – 62 с.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

1.1. Аналіз сучасних державних документів щодо освітніх завдань у вихованні національної самосвідомості дошкільників засобом народної іграшки

Сучасна концепція національного виховання акцентує увагу на важливості національного спрямування освіти, її єдності з національною історією і традиціями, а також збереженні і збагаченні культури українського народу[26].

Відтак, на думку українських науковців К. Чорної [43, с. 323] та І. Бега [3, с. 102], патріотизм – це любов до Батьківщини, українського народу, турбота про її та своє благо, сприяння становленню України як правової, соціальної демократичної держави, а також готовність відстояти її незалежність, служити та захищати її.

Патріотизм (грец. *paths* — батьківщина) — «любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народові» [39, с. 284]. Патріотизм розглядається як моральна якість. Саме тому в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, засоби мистецтва, народознавство та практичної діяльності дітей (ігри, праця, творча діяльність, спостереження, та ін.), державні та національні свята [38, с. 189].

Аналіз нормативно-правових документів, які регулюють діяльність сучасного дошкільного навчального закладу, наголошують на необхідності та важливості виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку.

Законом України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III, визначено, що однією з важливих педагогічних задач, є виховання у дітей любові до України, поваги до звичаїв та народних традицій, державної, регіональної або мов меншин, шанобливого ставлення до родини,

національних цінностей українського народу, та інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, свого оточення та довкілля[28].

Іграшка є засобом формування світосприйняття. Іграшка є невід'ємною складовою предметно-ігрового середовища та передумова розвитку ігрової діяльності. Дитина сприймає її образ предмета реального чи казкового світу. Дошкільник розуміє її особливості та інші характеристики як втілення технічної, художньої та інших видів культур[12, с. 31].

Дитина творчо застосовує образ іграшки у ігровій діяльності, у відповідності до призначення та змісту. Знає варіанти і можливості використання різноманітних іграшок. Застосовує іграшку для відображення соціальних взаємин.

Слід зазначити, що згідно Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641, **національно - патріотичне виховання дітей дошкільного віку** – «комплексна цілеспрямована діяльність органів державної влади, сім'ї та дошкільних навчальних закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у дошкільників високої національно - патріотичної свідомості, почуття приналежності та любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського обов'язку, сприяння становленню України як правової, демократичної, соціальної держави» [26].

У концепції дошкільного виховання визначається, що засобом національного виховання є народна іграшка. Народні іграшка – це стародавній вид народного мистецтва та зразок національної культури. Іграшка – активізує її творчий потенціал, ненав'язливо без зайвого тиску розкриває дитині світ, формує активне благоприємне ставлення до нього[15].

Освітній напрям «Дитина в соціумі» Базового компоненту дошкільної освіти визначає соціально-громадську компетентність дитини дошкільного віку, як здатність дитини проявляти почуття пошани та любові до Батьківщини [25].

В свою чергу, результатом сформованості соціально-громадянської

компетентності вважається як ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, а також сформованість уявлення про правила і способи взаємодії з членами сім'ї, родини та іншими людьми. Також одним із компонентів результату сформованості соціально-громадянської компетентності є ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського народу та представників різних національностей і культур.

Сформованість емоційно-ціннісного ставлення дошкільника вбачається в його прояві інтересу до національних культурних цінностей свого народу та інших культур. В зацікавленості культурою українського народу, його досвідом та історичним минулим, традиціями та звичаями[25].

Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості дитини-дошкільника до українського народу, Батьківщини, держави та нації.

Таким чином, зміст Базового компонента дошкільної освіти та основних чинних освітніх програм передбачають організацію системної та планомірної роботи з національно патріотичного виховання дітей починаючи з молодшого дошкільного віку, що спрямована на виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до рідної мови, національних цінностей українського народу, народних традицій і звичаїв.

1.2. Характеристика феномена «національної самосвідомості особистості»

У процесі розвитку та формування національної свідомості особистості виділяють три етапи [6, с. 8].

На першому етапі відбувається етнічне самоусвідомлення, яке є першоосновою патріотизму. Етнізація дитини починається з раннього віку, а саме: з життя в родині, з маминої колискової чи казки, з участі дитини у народних святах. Фундаментальне значення в процесі етнізації набуває рідна мова. У ранньому дитинстві формується культ рідної домівки, родини,

предків, рідного міста.

Другим етапом розвитку національної свідомості дошкільника визначається етап національно-політичного самоусвідомлення, який формується переважно у підлітковому віці, який передбачає усвідомлення себе як частини окремої нації. Особливо важливим на цьому етапі є формування почуття національної гідності та відновлення історичної пам'яті.

У свою чергу, розуміння понять патріотизму та націоналізму, почуття національної толерантності формуються на третьому етапі - на етапі громадсько - державного самоусвідомлення [6, с. 9].

Отже, дошкільний вік – це важливий період у формуванні духовності людини. Саме в цей період відбувається усвідомлення власного «Я» та сприймання навколишнього світу, закладаються основи духовності й почуттів. Так вихованню у дітей поваги та любові до родини, до українського народу та рідної Батьківщини, сприяють яскраві враження та емоції від краси рідної природи, героїчних вчинків українського народу та творчої праці людей [6, с. 10].

Виховання національної свідомості дошкільників — це невід'ємна складова усього навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі. Формування національної свідомості та громадської відповідальності починається з раннього віку і триває протягом усього життя [1, с. 11].

Відтак, для патріотичного виховання важливо правильно визначити найбільш сприятливий віковий період для формування національних почуттів у дитини. Найсприятливішим для систематичного виховання національної свідомості є середній та старший дошкільний вік. Саме в період середнього та старшого дошкільного віку активізується інтерес дитини до навколишнього світу та суспільних явищ.

Отже, у дітей п'ятого року життя відбувається активний процес розвитку уявлень про навколишній світ, розвиток пам'яті та уяви, відбувається активізація розумової та пізнавальної діяльності, які сприяють оволодінню елементарними навичками мисленневих операцій, що дає дітям

змогу засвоювати більш складну інформацію.

У дітей старшого дошкільного віку під час засвоєння знань про об'єкти та явища навколишнього світу виникає бажання порівнювати, оцінювати побачене й відповідно відображати, наслідуючи побачене. У цей віковий період у них переважає емоційне сприймання. Цьому сприяє розвиток узгодженості в роботі очей і рук. Сприяє активний чуттєвий досвід, уміння виокремлювати головне та узагальнювати характерні особливості предметів[9, с. 2-3].

Згодом у старших дошкільників формуються власні враження відносно оточуючих його людей, предметів і явищ навколишньої дійсності. У результаті чого дошкільник визначає що йому подобається, а що, ні. Відтак, діти легко засвоюють та сприймають колядки, щедрівки, та народні рухливі ігри. Діти із задоволенням грають у народні ігри із простим сюжетом, водять хороводи. У дітей зростає, зацікавленість та емоційна чутливість до розповідей дорослих про традиції та звичаї рідного краю.

На шостому році життя у дітей виникають можливості для опосередкованого засвоєння знань. Що створює сприятливі умови для ознайомлення дітей з історією рідного краю, особливості праці та побуту, рідного народу.

Крім того, діти вже можуть виокремлювати особистісні цінності, що закріплюються в їх діяльності, поведінці та міжособистісних взаєминах. У старших дошкільників вже формується дистанція соціальних зв'язків, оцінення норм поведінки дітей та дорослих. У дітей розвивається уміння на відповідному рівні розуміти й оцінювати суспільні відносини, формується орієнтація на соціум [14, с. 92].

Дитина шостого року життя починає розуміти важливість суспільно-значущих справ. У цей період починає формуватися певне розуміння й оцінка соціальних явищ. Серед індивідуально - варіативних особливостей розвитку, саме старший дошкільний вік характеризується найбільш активним та динамічним процесом з становлення та формування ціннісних орієнтацій

особистості [16, с.37].

Таким чином, середній та старший дошкільний вік – визначається саме тим періодом життя дитини, у якому можна закласти основи національно свідомого громадянина.

1.3. Загальна характеристика принципів та методів організації патріотичного виховання

Дошкільний період надзвичайно важливий тим, що в означений проміжок часу дитина є дуже чутливою до емоційних впливів й відповідно найбільш схильна до наслідування. Тому це найсприятливіші умови для того, щоб поступово взростити у дитини повагу та любов до рідних і близьких людей, до рідної домівки та рідного краю [5, с. 4].

Крім того, це сприятливий період, щоб активізувати у дитини цікавість до навколишньої природи і рідної мови. Тому в процесі виховання національної самосвідомості дошкільників необхідно слідувати таким принципам:

- *принцип «національної спрямованості»* передбачає виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; формування національної самосвідомості та поваги до культури всіх народів, які населяють Україну;

- *принцип «полікультурності»* передбачає формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів, а також інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов;

- *принцип «самоактивності й саморегуляції»* забезпечує розвиток здатності до критичного і самокритичного мислення; формування громадянської позиції та відповідальності;

- *принцип «соціальної відповідності»* спрямований на формування здатності у дітей ефективного розв'язання життєвих проблем та виховання у

дітей і молоді готовності до захисту України;

- *принцип «міжпоколінної наступності»*, передбачає передання від пращурів до наступників зразків української культури, етнокультури народів, які проживають на території України;

- *«принцип історичної і соціальної пам'яті»* спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у сучасних формах і методах діяльності[28].

Одним з важливих напрямів у процесі виховання національної самосвідомості особистості є прилучення до народознавства — тобто вивчення культури, побуту та звичаїв рідного народу. Саме тому, дошкільників ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, виховують інтерес до родинних і народних традицій.

Прилучаючись до народознавства, у дітей поступово буде формуватися уявлення про те, що кожен народ, у тому числі й український, має свої звичаї. Знайомлюючись з традиціями, з народною творчістю (піснями, казками, прислів'ями, приказками, іграми, загадками тощо), з продуктами народної діяльності (вишивками, народними іграшками), діти формують загальне уявлення про характерні особливості українського народу [23, с. 45-46].

Крім того діти збагачують свої знання про характерні для рідного краю професії людей та їх конкретних представників. При цьому вихователю слід звернути особливу увагу на формування національної самосвідомості та патріотичного розвитку почуттів у дітей. Формування національної самосвідомості та патріотичних почуттів здійснюється під час святкування народних свят і проведення обрядів, під час дотримання традицій, тим самим пізнаючи їх зміст, розвиваючи творчі та художні здібності й навички колективної взаємодії.

Значну роль у вихованні національної самосвідомості дошкільників відіграють народні традиції — досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються наступниками від пращурів. Крім того, слід зазначити, що з традиціями тісно пов'язані усталені правила

поведінки, які виражаються в тому, наприклад як: вітатися, як ходити в гості та ін.[24, с. 380].

Отже, до ефективних методів і форм організації виховання національної самосвідомості належать: екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток та визначних місць; розповіді вихователя про звичаї та традиції українського народу; проведення бесід з цікавими людьми; розгляд ілюстративних історичних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури; спільні з родинами виховні заходи (День сім'ї, свято тата тощо); організація та проведення народних ігор; виставки, конкурси; розглядання творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва; читання та інсценування творів художньої літератури [22].

Ефективним засобом виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку є **народні ігри**. Так, народні ігри – це многостолітня історія народу, яка відобража соціальне життя кожної епохи, традиції поколінь. Народні ігри - це могутній засіб виховного впливу, приклад мудрості, сили та волі [35; с. 4].

Своєрідним різновидом українського народного мистецтва є **народна іграшка**, що якнайкраще підтверджує нерозривність становлення окремої людини й людства. Іграшка у всі часи була пов'язана з грою; як гра вона є відображенням своєї епохи. Виховне і освітнє значення етнічної іграшки різнобічне й різноманітне. Цінність її полягає в тому, що вона сприяє вихованню самостійності та активізує творчу діяльність дитини [37, с. 109].

Традиційні етнічні іграшки різних народів із давніх часів використовуються з метою не тільки естетичного, а й морального, патріотичного, духовного виховання. Етнічна іграшка виступає як засіб вивчення культурної наступності досвіду поколінь. Українська народна іграшка належить до унікальних явищ української народної культури. Вона є засобом виховання та духовного розвитку дитини, предметом народної гри, об'єктом творчості, художнім витвором та національним сувеніром [46, с. 23].

Крім того, вважаємо, що однією з форм виховання національної самосвідомості є облаштування національних куточків у дошкільних навчальних закладах задля проведення національно-патріотичних занять з вихованцями. Так, національний куточок у групі має бути перш за все - естетично оформлений та розташовуватися в добре освітленій частині приміщення. Він має бути візуально відокремленим від інших освітньо-розвивальних осередків та бути доступним для огляду дитині. Наповнення національного куточка має постійно змінюватися і поповнюватися, а також відповідати віковим показникам вихованців.

Таким чином, показники рівня національної свідомості вбачаються в знанні української мови; умінні розрізняти українські народні ігри та грати в них; знанні національного одягу українського народу; знанні народних традицій та обрядів; знанні українських народних свят; знанні української символіки (як народної, так і державної); знанні свого родоводу; розширення знань про свою домівку, свій край [25].

Висновки до першого розділу

Аналізуючи теоретичні засади та зміст державних документів щодо освітніх завдань у вихованні національної самосвідомості дітей дошкільного віку засобами народної іграшки можна зробити наступні висновки:

– надзвичайно важливим є формування у дитини дошкільного віку патріотичних почуттів. Адже саме в цей період формуються та закладаються основи громадянських якостей особистості. Активно розвиваються уявлення дітей про особистість, суспільство та культуру. Любов маленької дитини-дошкільника до Батьківщини починається перш за все із відносин до найближчих йому людей - батька, матері, дідуся, бабусі. Не менш важливим є виховання поваги та любові до свого будинку, вулиці, на якій він живе, дитячого садка та міста;

– у процесі виховання національної самосвідомості дошкільників необхідно слідувати таким принципам: національної спрямованості,

самоактивності й саморегуляції, полікультурності, соціальної відповідності, історичної і соціальної пам'яті, міжпоколінної наступності;

– важливим напрямом виховання національної самосвідомості є прилучення до народознавства — вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу;

– ефективним засобом виховання національної самосвідомості для дітей дошкільного віку є народні ігри;

– іграшка є засобом формування світосприйняття, вона є складовою предметно ігрового середовища та передумовою розвитку гри. Дитина сприймає іграшку, як образ реального чи казкового світу, друга, партнера та товариша.

РОЗДІЛ II. ОСВІТНЯ ЦІННІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Українська народна іграшка як засіб виховання національної самосвідомості

На сучасному етапі розвитку освіти, проблемі ознайомлення дошкільників з народною іграшкою приділяють увагу такі науковці, як А. Богуш [2], І. Бех[3], Н. Гавриш [5], О. Найден[19], Т. Поніманська[27] та ін.

Перш за все, народна іграшка має неабиякі мистецькі якості та безмежні виховні можливості. Адже емоційна дія образів, що втілені в народній іграшці, ефективно застосовується вихователями та педагогами в естетичному вихованні дітей.

Українська народна іграшка розвивалася та урізноманітнювалася протягом багатьох століть. Вона відіграє важливу роль в ознайомленні дітей з духовною спадщиною рідного народу та рідного краю. Особливість народної іграшки характеризується і тим, що вона є засобом педагогічної дії: елементом дитячої гри, засобом виховання і навчання, а також засобом формування національної свідомості дітей [10, с. 34].

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні – характеризує іграшку, як засобом формування світосприймання [25]. Дитина сприймає іграшку як образ реального предмету чи казкового світу, друга, партнера чи товариша. Вона є складником предметно-ігрового середовища та передумовою розвитку дитини. Дитина застосовує образ іграшки в предметно-ігровому середовищі та використовує її відповідно до призначення. Дошкільник знає можливі варіанти використання різних іграшок. Перш за все застосовує іграшку з метою відображення соціальних взаємин людей. Дошкільник розрізняє народну та сучасну іграшку, знає її призначення, роль, використання [10, с. 34].

Отже, безпосереднє призначення іграшки – вбачається в ігровій діяльності дитини. У народному фольклорі її прийнято ще називать: забавка, цяцька, лялька, цяцянка, виграшка. Іграшка, як найголовніший компонент гри - відіграє важливу освітню, розвивальну, виховну й навіть організаційну ролі. Як і гра, іграшка є важливим чинником психічного розвитку дитини, що забезпечує поступове здійснення нею усіх видів діяльності на більш високому рівні. З педагогічної точки зору, гру – слід розуміти не як розвагу, а як виховний засіб, що відображає справжнє, яскраве та самобутнє життя дитини, разом із цим це й підготовка дитини до дорослого відповідального життя[20, с. 9].

Народна іграшка має також неабиякі високі мистецькі якості й безмежні виховні можливості. Образи, які втілені в народну іграшку, мають велике емоційне наповнення і активно застосовується педагогами та вихователями в процесі національного виховання дітей, а також допомагає залучати вихованців до споконвічної духовної культури свого народу. Народні іграшка є відтворенням природних та суспільних явищ, а також життєдіяльності конкретно визначеного соціума[30, с. 39].

В дослідженні місця української народної іграшки в системі духовної спадщини українського народу, важливими є роботи Л. Столовича, М. Киященко, які виходили з філософсько-культурологічних позицій, в яких розкривається позитивна роль народної іграшки в житті суспільства та її соціокультурні функції [20, с. 10].

Народна іграшка є спадщиною подібною до рідної мови, пісні чи казки. Народна іграшка, несе в собі високу художню культуру та самобутність українського народу. Культура іграшки характеризується як елемент духовної культури нації. Її завжди асоціюють з сімейними традиціями, оточенням дітей турботою та увагою, працелюбністю і діяльністю дорослих. Слід зазначити, що вчена Є. Фльорина визначає, що ніякий інший вид народної творчості так активно й глибоко не виховує в дитині національні риси духовної культури, не розвиває розумових здібностей і

навичок практичної діяльності як етнічна іграшка, яку дитина любить, із якою вона активно й творчо діє. Техніка етнічної іграшки завжди проста, доступна дитячому сприйняттю й часто дуже дотепна, побудована на найпростіших законах техніки й механіки [42].

Крім того, дослідниця Л. Герус пропонує класифікувати українські народні іграшки за матеріалом таким чином:

1. Іграшки із дерева. Це – вітрячки, флажки, пташки, коники. Із дерева також роблять посуду, музичні інструменти, пташок – свищиків, посуд.

2. Іграшки із глини. Серед таких іграшок, найбільш поширеними, є свищики (свистунці, свистілки), та посуд.

3. Іграшки із лози, трави, соломи та інших природних матеріалів. Із соломи виготовляли ляльок.

4. Ляльки із тканини. Із тканини виготовляли народні ляльки-іграшки, які перш за все у пращурів були обрядово-ритуальними ляльками [7, с.4-5].

Важливо, що в процесі діяльності дошкільника із народною іграшкою, створюються сприятливі умови для формування низьки моральних якостей. Тим самим у педагогічному процесі народна іграшка має виступати як тип художньої творчості, який поєднує в собі матеріальні та духовні здобутки. А відтак, сприяє формуванню творчої та активної особистості, який є представником та продовжувачем українських народних традицій.

Народна іграшка не повинна витіснити сучасну іграшку чи замінити її. Навпаки, вона має доповнювати її, існуючи поруч та давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка.

2.2. Українська народна іграшка лялька – мотанка: значення, функції, особливості

Як зазначалось, іграшка є засобом транслявання від покоління до покоління культурного досвіду народу. Народна іграшка, є насамперед явищем культури. Адже, основні образні та символічні якості народної іграшки є породженням етнонаціонального середовища. Відтак, українська

іграшка відрізняється тематичною неоднорідністю та глибоким змістовним наповненням.

Вважаємо, що окремої уваги необхідно приділити народній іграшці у вигляді ляльки – мотанки. Адже лялька – мотанка, одна з найдавніших іграшок, яка скрізь тисячоліття існує і залишається популярною навіть сьогодні [8, с.131].

Перші ляльки мотанки з'явилися приблизно п'ять тисяч років тому назад, їх ще називали - вузликові ляльки. Лялька – мотанка є символом добра та благополуччя. Їх створювали, як для забави дитині, так і в якості оберігу, чи подарунка до свята. З історичних джерел відомо, що перші прототипи мотанок на території України з'явилися на стоянці в Чернігівській області.

Сама назва ляльки – мотанка походить від поняття «мотати». Вона представляє собою фігурку людини, зазвичай жіночу або дитячу, яка виготовлена зі шматочків тканини. Частини тіла такої ляльки з'єднувалися вузликами. Кожна така лялька була не схожа одна на одну [18, с. 2].

Мотанки відрізняються від звичайних, сучасних ляльок своїми «пустими» обличчями. Їх навмисно робили «без обличчя». Тому що, наші пращури вірили, що саме через обличчя можна зурочити когось недобрим оком. У зв'язку з цим, на деяких ляльках — мотанках замість обличчя викладали різнокольоровими нитками хрест. За пов'ярм хрест — це символ Сонця. Горизонтальні лінії на обличчі мотанки вказували на жіноче начало, а вертикальні — на чоловіче [21, с. 39].

Отже, текстильні ляльки насамперед використовувалися для засвоєння дитиною морально-етичних норм і правил поведінки. Їх вихованим завданням було формування у доньки первинних уявлень про її майбутні обов'язки як дружини, матері, берегині роду, господині дому.

Водночас такі ляльки мали важливе оберегове значення. Наприклад, традиційно українці клали в колиску новонародженої дитини ляльку-мотанку, і вважалося, що лялька наділялася здатністю забирати хворобу в

дитини. Тому створювали таку ляльку виключно з найщирішими почуттями і вважали, що вона має сильну енергетику й оберігає оселю від лихого слова.

Ляльку досить часто використовували у різноманітних ритуалах. Наприклад, хворій дитині давали пограти з лялькою-мотанкою. Після чого її знищували, тому що вірили, що вона вбере в себе всю хворобу дитини [20, с.11].

Безсумніву, сьогодні лялька-мотанка втратила свої обрядово-магічні властивості. Переважно її використовують як фольклорний елемент інтер'єру або як сувенірну продукцію.

Отже, історично, ляльки - мотанка поділялась на такі групи: оберегові, обрядові, та гральні [17, с. 33].

Оберегову ляльку – мотанку створювали задля виконання певної функції: на добробут і багатство, на злагоду і здоров'я, успіх і щастя. Як правило, у середину таких ляльок закладали цілющі трави, а іноді і монети.

Обрядову ляльку – мотанку виготовляли на передодні свят і називали відповідно до свята: Пасхальна, Весільна, Масляна, Вербниця, Веснянка, Купавка тощо.

Ігрові ляльки – мотанки для дітей були не тільки для забави, але й допомагали розвивати дрібну моторику. Найпоширенішими були три типи ляльок-мотанок: немовля, баба-берегиня та наречена [7, с. 371].

Важливу роль у виготовленні ляльки-мотанки мали кольори. Так ляльку у червоному кольорі виготовляли з метою захисту від хвороб і злих духів; лялька у зеленому кольорі була символом відродження, здоров'я, молодості й Матінки-Природи; синій та блакитний кольори породжували безперервний рух цілющої води; коричневий колір асоціювали з Матір'ю-Землею та родючістю; білий колір передбачав чистоту та гармонію [13, с. 12].

За народним повір'ям заборонялося мотати ляльку у п'ятницю та неділю. Виготовляли ляльку - мотанку за один день. В Україні зазвичай ляльку робили з тканини та соломи, частіше всього зі шматочків старого одягу і ниток. Робили їх у простий спосіб – перекручування та

перев'язування тканини. Сам процес намотування здійснювалася виключно за годинниковою стрілкою. Під час намотування ляльки, обов'язково жінка мала робити її тільки з гарними та позитивними думками. Заздалегідь перед виготовленням ляльки жінки обдумували її функціональне призначення і намагалися підібрати кольори відповідно до їх значення.

Ляльок – мотанок або не одягали, або ж шили їм одяг. Іноді це були мініатюрні народні костюми, традиційні для тієї чи іншої місцевості [32, с. 281].

Варто зазначити, що лялька-мотанка, чи не єдина у світі іграшок, яка ніколи не мала власного імені. Вважалося, що даючи ім'я ляльці можна накликати нечисть в будинок.

Ідейний та соціокультурний потенціал народної іграшки ляльки-мотанки здавна використовувався в сімейному вихованні дітей, підготовці до майбутнього життя. У народі мала місце думка, що ігрова функція іграшки - ляльки допомагає розвивати увагу дитини і людську свідомість.

Висновки до другого розділу

Народна іграшка є спадщиною подібною до рідної мови, пісні чи казки. Народна іграшка, несе в собі високу художню культуру та самобутність українського народу. Культура іграшки характеризується як елемент духовної культури нації. Її завжди асоціюють з сімейними традиціями, оточенням дітей турботою та увагою, працелюбністю і діяльністю дорослих.

Встановлено, що народна іграшка займає особливе місце у системі засобів естетичного виховання та активізації та розвитку уяви і творчої діяльності дітей. Адже вона уособлює у собі мистецькі, побутові та педагогічні засоби виховання.

Крім того, вона активно впливає на психічний розвиток дитини, наповнюючи діяльність дитини яскравою ігровою діяльністю та породжуючи

позитивні емоції. Народні іграшка створює сприятливі умови для морального виховання дитини та активізує її пізнавальну діяльність дитини.

Розглянуті характерні особливості народної іграшки - ляльки – мотанки. Виявлено, що ляльки, насамперед використовувалися для засвоєння дитиною морально-етичних норм і правил поведінки. Так, історично, ляльки – мотанки поділялась на такі групи: оберегові, обрядові, та гральні. Робили їх у простий спосіб – перекручування та перев'язування тканини.

РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ (НА ПРИКЛАДІ ЛЯЛЬКИ–МОТАНКИ)

3.1. Методичні рекомендації з оформлення куточків з виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку

Одним із важливих напрямів виховання національної самосвідомості є прилучення дітей до народознавства. Тобто ознайомлення дітей з культурою та звичаями рідного народу та з характерними ознаками побуту пращурів (народна іграшка, особливості помешкання, одяг, предмети побуту), народних ремесел (гончарство, вишивка тощо), народних символів (верба і калина, рушник і вінок) [9, с. 12].

Одним із засобів виховання в дошкільному навчальному закладі є предметно-розвивальне середовище. Тому, вважаємо, що ознайомлення з народознавством та формуванням національної свідомості у дошкільному навчальному закладі є – організація національного куточка у групах.

Важливо, що національний куточок має бути розташований у світлій частині приміщення. Воно має бути доступним для дитини, знаходитися у зручному для огляду місці. Національний куточок повинен бути візуально відокремленим від інших ігрових центрів. Наповнення національного куточка не повинна бути перенавантаженою або застиглою. Вона має регулярно змінюватися та поповнюватися.

Необхідно зазначити, що зміни в експозиції національного куточка, треба обов'язково обговорювати з дітьми, пояснювати чому саме відбулися зміни, та детально розглянути нові предмети. Важливим критерієм національного куточка є його естетичне оформлення, приклад оформлення національного куточка, наведений у Додатку А.

Так, необхідно відзначити, що в національному куточку є незмінні експозиції впродовж навчального року. До них відносять:

1) Державні символи:

- Тризуб – Державний Герб України;
- Державний прапор України. Звертаємо увагу, що на Державному Прапорі не можна розміщувати предмети, емблеми, прикраси тощо. Не можна виставляти пошкодженого Прапора.
- Мелодія Державного Гімну України. Вихователь повинен мати звукозапис Державного Гіму України.

2) національні символи (рушник, вінок);

3) ляльки дівчинки та хлопчика у національному вбранні[22].

Крім предметів, виробів національного мистецтва, наповнювати куточок можна виробами, які виготовлялися та використовувалися побуді пращурів відповідно до обрядових періодів (осіннього, зимового, весняного, літнього).

Наприклад: *осінній період*: свято врожаю - кошик із фруктами, овочами; *зимовий період*: різдвяні свята ("зірка").

Національний куточок можна прикрашати букетами з квітів, що ростуть на українських просторах (мак, чорнобривці, ромашки, барвінок тощо).

Крім того, зміни в експозицію національного куточка можуть бути пов'язані із пізнавальною темою тижня з народознавства. Так, наприклад: тема «Українська хата» представлена макетом української хати; тема «Український віночок» подана віночками зі стрічками «Український одяг» - зразки віночків зі стрічками.

Наповнення експозиції також може змінюватися у відповідності до тематики занять з образотворчого мистецтва. Також, вихователь повинен мати папку з матеріалами дидактичних ігор задля виховання національної самосвідомості. Ігри з народознавства наведені в Додатку Г.

3.2. Роль сім'ї у вихованні національної самосвідомості дитини – дошкільника

Метою виховання національної свідомості як – складового елементу патріотичного виховання - є виховання любові до рідного краю, де народилась і виросла людина, до міста та вулиці, де проживає. Крім того, це гордість за здобутки свого народу та своєї родини, це прагнення захищати інтереси своєї родини та Батьківщини [36, с. 25].

У контексті національно-патріотичного виховання дітей завдання дошкільного закладу – налагоджувати тісний контакт з родинами вихованців і активно залучати їх до участі у в освітньому процесі, переконувати у первинності виховного впливу сім'ї на формування національного світогляду, патріотичних почуттів, зародження і становлення майбутнього активного, відповідального громадянина, необхідно ознайомити батьків з певними психолого-педагогічними і моральними знаннями [31].

Отже, успіх співробітництва з національно-патріотичного виховання більшою мірою залежить від взаємних установок дошкільного закладу та сім'ї. Формування національної самосвідомості дошкільника проходить найбільш ефективно в тісному зв'язку з родиною. Важливо, щоб батьки дошкільника усвідомлювали конкретні позитивні наслідки для власної дитини через їх активну участь у дошкільній діяльності.

Для формування патріотичних почуттів дитини велике значення має виховання емоційно-позитивного ставлення до навколишнього середовища у родині. Поведінка батьків слугує першим наочним та найяскравішим прикладом любові до рідного краю та рідної мови [33, с. 281].

Відтак, вихователі закладів дошкільної освіти мають залучати батьків дошкільників до участі в освітньому процесі. В процесі долучення до організації та проведення вихованих та соціально значущих заходів, батьки вихованців, мають не лише спостерігати за успіхами дітей, але й безпосередньо впливати на дітей власним досвідом та прикладом.

Крім того задля виховання національної самосвідомості дітей – дошкільників батькам представлено до уваги певні настанови та рекомендації:

1. «Говоріть з дитиною про Батьківщину».

Батькам необхідно якомога більше й за всякої можливості розповідати та розмовляти з дитиною про Батьківщину. Аде важливість сімейних бесід і розмов саме в тому, що відбуваються вони найчастіше у безпосередній і довірливій атмосфері. І саме тому розумне і влучне слово батьків про Батьківщину глибоко входить у свідомість та серце дитини.

2. «День Незалежності України – загально національне свято!»

Першочергово необхідно започаткувати сімейну традицію щорічного святкування загальнонаціонального свята – Дня незалежності України. Відвідати разом всією родиною святкові заходи, які проводяться у місті. Адже ці всі заходи спрямовані на патріотичне виховання дітей та молоді. Бажано, щоб такі державні ствята та події, в родині, не залишали нікого байдужим. Дитина буде натхненна загальним настроєм родини та залюбки підтримає всі патріотичні настрої, які панують в родині.

3. «Патріотичні подвиги минулого».

Розповідайте про патріотичні подвиги відомих людей, розмірковуюте над минулим своєї Батьківщини. Дитина ненав'язливо буде ознайомлюватися з історичним минулим, тим самим у неї буде формуватися шанобливе ставлення до минулого свого рідного краю.

4. «Стежинками рідного краю».

Подорожуючи рідним краєм, батьки й діти знайомляться з Батьківщиною, її минулим та сьогоденням. За правильного підходу батьків такі подорожі, стануть великим вкладом в форсування національної самосвідомості дошкільника.

5. «Залучайте дітей до вивчення творів українського мистецтва та літератури».

Обов'язково з дитиною обговорюйте все прочитане та почуте. Поділіться з дитиною власними враженнями та думками. Неодмінно розпитайте у дитини, що вона зрозуміла і які висновки зробила з почутого чи прочитаного. Запитайте сподобалось їй прочитане або почуте, чи ні.

6. «Завжди відповідайте на запитання, які ставить дитина».

Завжди давайте дитині відповіді на питання в повному об'ємі. За потреби наводьте приклади й докази.

7. «Залучайте дітей до сімейних традицій, звичаїв, обрядів та свят».

Сімейні традиції та звичаї є своєрідним засобом захищеності кожного її члена. Завдяки цьому відбувається позитивне сприймання навколишньої дійсності, створюються неповторні дитячі спогади, відбувається власне самотвердження у суспільстві.

8. «Виховуйте шанобливе ставлення до національних символів і святинь народу»

Родина повинна берегти та плекати любов і повагу до національних символів. Адже у повсякденному житті формується переконання та відношення до будь-яких предметів чи об'єктів. Батьки перш за все власним прикладом мають виховувати у дітей повагу до національних і державних символів України.

Народним символом є: хліб, вишитий рушник, верба і калина, сорочка, писанка тощо.

До державних символів відносять: Гімн, Прапор, Герб України

9. «Батьки – взірець для наслідування»

Загально відомо, що перші основи патріотичного виховання та формування національної свідомості закладаються у ежах родинного кола. Саме батьки дитини та найближче її оточення є взірцем для наслідування. Першочерговим завданням родини є формування позитивного ставлення до

української культури, звичаїв та традицій. Дане завдання вирішується шляхом власного прикладу.

10. «Спілкування без кордонів»

Дітям необхідно розширювати коло його спілкування. Адже дитина обов'язково повинна усвідомити спільні та відмінні риси між собою та оточуючими людьми. Таким чином у дитини розширюється світосприйняття та збагачується соціальний досвід.

11. «Різноманітність діяльності»

З метою виховання національної самосвідомості дітей у родині доцільно використовувати такі форми діяльності: подорожі стежками рідного міста; бесіди – спогади; створення сімейного літопису; залучення дітей до трудової діяльності; активна участь у громадських заходах національного спрямування; активна співпраця з дошкільним навчальним закладом; активне використання творів мистецтва.

3.3. Укладання конспектів занять для дітей дошкільного віку з виховання національної самосвідомості засобом народної іграшки – ляльки – мотанки

Як вже було зазначено, одним з важливих напрямів у процесі виховання національної самосвідомості особистості є прилучення до народознавства — тобто вивчення культури, побуту та звичаїв рідного народу. Саме тому, дошкільників ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, виховують інтерес до родинних і народних традицій.

Прилучаючись до народознавства, у дітей поступово буде формуватися уявлення про те, що кожен народ, у тому числі й український, має свої звичаї. Знайомлюючись з традиціями, з народною творчістю (піснями, казками, прислів'ями, приказками, іграми, загадками тощо), з продуктами народної діяльності (вишивками, народними іграшками), діти формують загальне

уявлення про характерні особливості українського народу.

Так, одним з продуктів народної діяльності – є українська народна іграшка, яка належить до унікальних явищ української народної культури. Відтак, з народною іграшкою створюються найсприятливіше підґрунття для формування моральних якостей особистості дитини: любові до рідного краю, а через неї - до Батьківщини, поваги до творців прекрасного; виховуються дружні взаємини, розвивається навички самостійності та формується вміння розпоряджатися власним часом [36, с. 25].

Таким чином, виходячи з мети та завдання дослідження, нами були виявлені та проаналізовані особливості виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку засобом народної іграшки – ляльки – мотанки.

Тому вважаємо за необхідне розробити конспекти занять для дітей дошкільного віку з метою розширення знань у дітей про види народних іграшок та їх призначення. Збагачувати знання дітей про українські народні традиції, звичаї. Пробуджувати у дітей інтерес до минулого свого народу. Закріпити знання дітей про історію їх виникнення. Для дошкільників нами були розроблені такі конспекти занять:

1. Конспект заняття з народознавства на тему «Лялька – мотанка – народна іграшка» (Додаток Б);
2. Конспект практичного заняття з народознавства на тему: «Лялька – мотанка – Великодня іграшка і оберіг» (Додаток В).

Висновки до третього розділу

Одним із засобів виховання національної самосвідомості у різні періоди розвитку суспільства були народні іграшки, ляльки – мотанки, які виготовлялись власноруч.

У зв'язку з тим, що виховання національної самосвідомості є комплексним та різностороннім процесом, нами були сформовані

рекомендації щодо створення куточку з виховання національної самосвідомості дошкільників в закладах дошкільної освіти.

Важливо, що формування національної самосвідомості дошкільника проходить найбільш ефективно в тісному зв'язку з родиною. Тому, необхідно, щоб батьки дошкільників усвідомлювали конкретні позитивні наслідки для власної дитини через їх активну участь у дошкільній діяльності.

Відтак, вихователі закладів дошкільної освіти мають залучати батьків дошкільників до активної участі в освітньому процесі. Саме тому, батькам вихованців були запропоновані певні рекомендації, які сприятимуть вихованню національної самосвідомості дітей – дошкільників.

Подальше дослідження було спрямоване на розроблення та укладання практичних занять, які знайомлять дошкільнят з українською лялькою – мотанкою.

ВИСНОВКИ

Уперіод дошкільного віку закладаються основи формування духовності, сприймання світу та усвідомлення власного «Я», саме цей період є найсприятливішим для виховання національно свідомої особистості дитини.

Питання виховання національно самосвідомої особистості завжди були і є провідними в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних педагогів та психологів. Різні аспекти національного виховання розглядали у свій час А. Богуш [2], Г. Іващенко[9], І. Огієнко[23], К. Ушинський[40], Г. Беленька [4] та ін.

Законом України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III, визначено, що однією з важливих педагогічних задач, є виховання у дітей любові до України, поваги до звичаїв та народних традицій, державної, регіональної або мов меншин, шанобливого ставлення до родини, національних цінностей українського народу, та інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, свого оточення та довкілля[28].

У свою чергу, Базовий компонент дошкільної освіти та чинні освітні програми стверджують та передбачають організацію системної та планомірної роботи з національно патріотичного виховання дітей уже з молодшого віку, що спрямована на виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мов, національних цінностей українського народу [25].

Освітня лінія «Особистість дитини» Базового компоненту дошкільної освіти передбачає одним із завдань патріотичного виховання вбачає в формуванні елементарних уявлень дитини про себе як носія, сприйняття себе в контексті відносин з іншими людьми.

Освітня лінія «Дитина в соціумі» передбачає формування уявлення дитини про країну, народи, нації, суспільство, людство. Виховувати готовність сприймати соціальний досвід, робити добрі вчинки.

Освітня лінія «Гра дитини» передбачає знайомство дитини з українськими народними іграшками [25].

В процесі розвитку національної самосвідомості виділяють три етапи. На першому етапі відбувається етнічне самоусвідомлення, яке є першоосновою патріотизму. Етнізація дитини починається з раннього віку, а саме: з життя в родині, з маминої колискової чи казки, з участі дитини у народних святах. Фундаментальне значення в процесі етнізації набуває рідна мова. У ранньому дитинстві формується культ рідної домівки, родини, предків, рідного міста.

Другим етапом розвитку національної свідомості дошкільника визначається етап національно-політичного самоусвідомлення, який формується переважно у підлітковому віці, який передбачає усвідомлення себе як частини окремої нації. Особливо важливим на цьому етапі є формування почуття національної гідності та відновлення історичної пам'яті.

У свою чергу, розуміння понять патріотизму та націоналізму, почуття національної толерантності формуються на третьому етапі - на етапі громадсько - державного самоусвідомлення[6, с. 8-10].

Отже, середній та старший дошкільний вік – це вже той період життя дитини, у якому можна закласти основи національно свідомого громадянина.

В процесі виховання національної самосвідомості дошкільників необхідно слідувати таким принципам: національної спрямованості, самоактивності й саморегуляції, полікультурності, соціальної відповідності, історичної і соціальної пам'яті, міжпоколінної наступності.

Важливим напрямом виховання національної самосвідомості є прилучення до народознавства — вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Дошкільників ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснюють зв'язок людини з минулими і майбутніми поколіннями, виховують розуміння сенсу життя, інтерес до родинних і народних традицій [12, с. 37].

Отже, до ефективних методів і форм організації виховання

національної самосвідомості належать: екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток та визначних місць; розповіді вихователя про звичаї та традиції українського народу; проведення бесід з цікавими людьми; розгляд ілюстративних історичних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури; спільні з родинами виховні заходи (День сім'ї, свято тата тощо); організація та проведення народних ігор; виставки, конкурси; розглядання творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва; читання та інсценування творів художньої літератури [11, с. 96].

Ефективним засобом виховання національної самосвідомості дітей дошкільного віку є **народні ігри**. Так, народні ігри – це многостолітня історія народу, яка відобража соціальне життя кожної епохи, традиції поколінь. Народні ігри - це могутній засіб виховного впливу, приклад мудрості, сили та волі [19, с. 27].

Своєрідним різновидом українського народного мистецтва є **народна іграшка**, що якнайкраще підтверджує нерозривність становлення окремої людини й людства. Іграшка у всі часи була пов'язана з грою; як гра вона є відображенням своєї епохи. Виховне і освітнє значення етнічної іграшки різнобічне й різноманітне. Цінність її полягає в тому, що вона сприяє вихованню самостійності та активізує творчу діяльність дитини [10, с. 54].

У концепції дошкільного виховання іграшка характеризується, як стародавній вид народного мистецтва, предмет національної культури. Вона ненав'язливо, розкриває дитині світ, формує активне багатогранне ставлення до нього, активізує її творчий потенціал [26].

Відтак, народна іграшка є засобом формування світосприйняття, є невід'ємною складовою предметно-ігрового середовища та передумова розвитку ігрової діяльності.

Традиційні етнічні іграшки різних народів із давніх часів використовуються з метою не тільки естетичного, а й морального, патріотичного, духовного виховання. Етнічна іграшка виступає як засіб вивчення культурної наступності досвіду поколінь. Українська народна

іграшка належить до унікальних явищ традиційної народної культури українців. Вона є предметом народної гри, засобом виховання та духовного розвитку дитини, об'єктом творчості, художнім витвором, національним сувеніром [7, с. 32].

З народною іграшкою створюються найсприятливіше підґрунття для формування моральних якостей особистості дитини: любові до рідного краю, а через неї - до Батьківщини, поваги до творців прекрасного; виховуються дружні взаємини, розвивається навички самостійності та формується вміння розпоряджатися власним часом.

Народна іграшка виступає в педагогічному процесі як тип художньої творчості, який поєднує в собі матеріальні і духовні здобутки. Однак, важливо, що народна іграшка в родині, закладі дошкільної освіти, не повинна витіснити сучасну іграшку, або замінити її, вона має існувати поруч з нею, доповнювати її, давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка [2, с. 281].

Відтак, українська іграшка відрізняється тематичною неоднорідністю та глибоким змістовним наповненням. Вважаємо, що окремої уваги необхідно приділити народній іграшці у вигляді ляльки - мотанки. Адже лялька – мотанка, одна з найдавніших іграшок, яка скрізь тисячоліття існує і залишається популярною навіть сьогодні [20, с. 9].

З історичних джерел відомо, що перші прототипи мотанок на території України з'явилися на стоянці в Чернігівській області. Перші ляльки – мотанки з'явилися приблизно п'ять тисяч років тому. Вони ще мали назву – вузликові ляльки.

Сама назва «лялька – мотанка» походить від поняття «мотати». Загальний вигляд такої ляльки представляє собою фігурку людини, як правило жіночу або дитячу. Виготовлялась така лялька зі шматків тканини. Частини тіла такої ляльки з'єднувалися вузликами. Кожна така лялька, була та й залишається унікальним витвором мистецтва [21, с. 232].

Мотанки відрізняються від звичайних ляльок «пустим» обличчям. Крім того, ляльку часто використовували у ритуалах. Наприклад, для того щоб вилікувати дитину, їй давали погратися з такою лялькою. Потім цю ляльку знищували, адже вірили, що вона вбере в себе недугу дитини [37, с. 121].

Звичайно, на сьогоднішній день ляльки – мотанки втратили свої обрядові властивості. Наразі її використовують як сувенірну продукцію чи фольклорний елемент інтер'єру.

Важливу роль у виготовленні ляльки-мотанки мали кольори. Так ляльку у червоному кольорі виготовляли з метою захисту від хвороб і злих духів; лялька у зеленому кольорі була символом відродження, здоров'я, молодості й Матінки-Природи; синій та блакитний кольори породжували безперервний рух цілющої води; коричневий колір асоціювали з Матір'ю-Землею та родючістю; білий колір передбачав чистоту та гармонію [17, с. 33].

Виготовляли ляльку за один день. В Україні народну ляльку робили з соломи, тканини, шматочків старого одягу, ниток. Робили їх у простий спосіб – перекручування та перевязування тканини. Варто зазначити, що лялька-мотанка, чи не єдина у світі іграшок, яка ніколи не має власного імені. Вважалося що даючи ім'я ляльці можна або потривожити душі померлих родичів або накликати нечисть в будинок [44].

Розвивальний соціокультурний потенціал народної іграшки ляльки-мотанки здавна використовувався в сімейному вихованні дітей, підготовці до майбутнього життя. Народна педагогіка використовувала іграшку, ляльку-мотанку як засіб виховання моральної краси дитини у взаємозв'язку з її трудовим вихованням. У народі побутувала думка, що ігрова функція іграшки та ляльки допомагає розвивати увагу дитини і людську свідомість [46, с. 23].

У зв'язку з тим, що виховання національної самосвідомості є комплексним та різностороннім процесом, практична частина нашого дослідження була розпочата з організації створення куточку народознавства

у групах дітей в закладах дошкільної освіти. Тому нами були сформовані рекомендації щодо створення куточку народознавства. Докладно розглянуті експозиції, які мають наповнювати куточок. А також сформований алгоритм щодо впровадження освітнього простору з народознавства в процес виховання національної самосвідомості дошкільників.

Як додатковим елементом роботи освітнього простору з народознавства, нами були розроблені комплекс ігор та ігрових вправ, які сприяють національному вихованню дошкільників саме засобами народної іграшки (комплекс ігор з народознавства наведені в Додатку «Г»).

Як вже було неодноразово зазначено, успіх виховання національної самосвідомості дошкільника більшою мірою залежить від взаємних установок дошкільного навчального закладу та сім'ї. Для формування патріотичних почуттів дитини велике значення має виховання емоційно-позитивного ставлення до навколишнього середовища у родині. Поведінка батьків слугує першим наочним та найяскравішим прикладом любові до рідного краю та рідної мови.

Саме тому, вихователі закладів дошкільної освіти мають залучати батьків вихованців до активної участі в освітньому процесі, долучати до організації та проведення виховних дитячих заходів.

У зв'язку з цим для батьків вихованців були розроблені та запропоновані для вжитку певні практичні рекомендації направлені на розвиток формування національно-патріотичних почуттів дітей.

Нами розроблен конспект занять з народознавства для дошкільників на тему «Лялька – мотанка – народна іграшка». Мета заняття вбачається в розширенні знань дошкільників про види народних іграшок та їх призначення. Збагачення знання дітей про українські народні традиції, звичаї. Пробудження у дітей інтерес до минулого свого народу. Закріплення знання дітей про історію виникнення ляльки - мотанки.

Також розроблено практичне заняття з виготовлення дітьми за допомогою та за сприянням вихователя ляльки-мотанки. Вважаємо, що таке

заняття допоможе дитині повною мірою отримати знання про традиції та культуру українського народу. Відчути себе невід'ємною частиною цілої нації, усвідомлення своєї автентичності.

Отже, вважаємо, що саме за умови систематичного та комплексного підходу до виховання національної самосвідомості дошкільника засобами народних ігор, результат виховання буде успішним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль-Хамадані Н. Д. Формування національної свідомості у дітей дошкільного віку засобами смарт-технологій. *Дошкільна освіта: від традицій до інновацій: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих науковців* (30-31 березня 2016 року, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С. П., 2016. С. 11–14.
2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб. Київ : Вища шк., 2002. с. 281.
3. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
4. Беленька Г. Змалку ближче до природи: Вплив природного середовища на розвиток малюка. *Дошкільне виховання*. 2004. №6. С. 7-9
5. Гавриш Н. Моя країна – Україна. *Методична скарбничка вихователя*. 2014. №7. С. 4-7.
6. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості). *Педагогіка*. 2005. №1. С. 8-10
7. Герус Л. М. Українська народна іграшка : навч. Київ : Балтія-Друк, 2007. 64 с.
8. Греськова В. В. Формування національної свідомості дітей дошкільного віку засобами народної іграшки. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 10. С. 131-134.
9. Іващенко П. Р., Поплужний В. Л., Косарева Н. І., Крицька Л. В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник. Київ: Інститут змісту і методів навчання. 1997. 45 с.
10. Іграшки – мотанки: навчально-методичний посібник / Г.В. Резніченко. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 104 с.

- 11.Єпіхіна М.А., Курило Н.О. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Випуск 1 (40), С. 96–99.
- 12.Каплуновська О.М. “Україна – моя Батьківщина”. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку; за наук. ред. О.Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
- 13.Клепикова Н. Филонович О.В. Лоскутня кукла «Птичка». *Народное творчество*. 2006. № 3. С. 12-16.
- 14.Кривоніс М.Л. Дроботій О.Л. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків : Вид-во «Ранок», 2016. 192 с.
- 15.Лист МОН України «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKMTZFNm9obmZoTjg/view> (дата звернення: 10.10.2021).
- 16.Михайліченко Т. Народознавство як засіб духовно-морального виховання, або Дерево мого родоводу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 9. С. 37-39.
- 17.Мірошко Р.П. Лялька – народна іграшка. *Початкове навчання та виховання*. 2012. Вип. 6. С. 33-39.
- 18.Напиткіна Г. П. Українська лялька-оберіг: Підручники і посібники. Тернопіль 2007. 32 с.
- 19.Найден О. С. Українська народна іграшка. Сміслові та обрядові основи. 1991. № 3. с. 27-30.
- 20.Низковська О. Іграшка в центрі уваги педагогічної спільноти. *Дошкільне виховання*. 2018. Вип. 1. С. 9-11.
- 21.Народні перлини для маленької дитини / Упор. О. Яловська. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 373 с.

22. Особливості формування національної свідомості. URL: <http://boOk.net/index.php?bid=14986&chapter=1&p=achapter> (дата звернення: 15.09.2021).
23. Огнієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу: Курс, читаний в українському народному університеті. К., 1919. 273 с.
24. Олексюк О., Заволока С. Формування любові до рідного міста у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 4 (59). С. 380–385.
25. Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція) від 22.05.2021 № 615 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення: 12.10.2021).
26. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах 16.06.2015 № 641, затвердженого наказом міністерства освіти і науки України <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 29.07.2019).
27. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. К.: Академвидав, 2006. 456 с.
28. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.06.2001 № 2628-III. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 10.11.2021).
29. Посібник Патріотичного виховання в ДНЗ / укл. І.І. Логвіненко, О.С. Тарасова, О.О. Христич, Л.А. Швайка. Х.: ВГ «Основа», 2016. 463 с.

30. Педченко В. І. Вернісаж народних іграшок-ляльок. Пізнавальне заняття для дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2013. Вип. 10 (82). С. 39-41.
31. Педагогічні умови виховання любові до Батьківщини у дітей дошкільного віку. URL: <http://www.kazedu.kz/referat/127717> (дата звернення: 04.02.2019).
32. Резніченко Г.В. Іграшка-мотанка як складова національної культури України. *Дитячий садок*. 2010. №10. С.23-25.
33. Савченко Л. Л. Теоретичні засади патріотичного виховання особистості. *Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені Г.С. Сковороди*. 2014. Випуск XXXVII. С. 281-291.
34. Садчикова Л. Виготовлення ляльок-мотанок на уроках трудового навчання. *Початкова школа*. 2014. Вип. 4. С. 58-60.
35. Стаєнна О. Освітня й мистецька цінність української народної іграшки. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 5. С. 4-6.
36. Сухомлинська О. В. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Дошкільне виховання*. 2003. №2. С. 25-29.
37. Тарасова О. О. Таємничий світ ляльки – мотаки. К.: Либідь, 2015. 200 с.
38. Тесленко С. Сутність понятійного апарату національно-патріотичного виховання дітей. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. №2 (53). С. 186-190.
39. Український радянський енциклопедичний словник: В 3-х т. / редкол. А. В. Кудрицький та ін. 2-ге вид. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1987. Т. 2. 736 с.
40. Ушинський К. Д. Про народність у громадянському вихованні / Вибрані твори: В 2-х т. Т. 1. К., 1983. 311 с.

- 41.Філімонова Т. В. Національно-патріотичне виховання особистості: педагогічний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 2. Бердянськ: БДПУ, 2016. С. 43-48.
- 42.Формування національної свідомості дітей середнього дошкільного віку URL: <https://studwork.org/shop/2667> (дата звернення: 01.12.2017).
- 43.Чорна К. І. Суть патріотизму і його виховання в сучасних умовах. Виховання в сучасному освітньому просторі: зб. наук. праць: Ін-т проблем виховання АПН України. Київ-Умань, 1997. С. 74-78.
- 44.Щербак, ТІ., 2015. «Психологія народної іграшки», *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*, Випуск 30, С. 727 – 739.
- 45.Шкрібтієнко Л.П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2019. 298 с.
- 46.Якименко Тетяна. Як народжується любов до Батьківщини. *Дошкільне виховання*. 2014. №11. С. 23-24.

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток Б

Конспект заняття з народознавства на тему:

«Лялька – мотанка – народна іграшка»

Мета: розширювати знання про види іграшок та їх призначення. Збагачувати знання дітей про українські народні традиції, звичаї. Пробуджувати у дітей інтерес до минулого свого народу. Збагачувати знання дітей про різні види української народної іграшки. Закріпити знання дітей про їх виникнення.

Обладнання: електронна презентація, телевізор.

Вихователь: Дорого дня, діти! Усіх рада бачити! Сьогодні я запрошую вас у чарівну та цікаву подорож. А яка це буде подорож, ви дізнаєтесь, коли відгадаєте ось цю загадку:

В кожній хаті де дитинка, цих речей як намистинок.

З ними грають малюки, їх ховають залюбки.

З ними радісно завжди, це веселі(іграшки) [8, с.134].

Вихователь: Так, діти, молодці! Це звичайно іграшки.

А які бувають іграшки, давайте згадаємо

Діти перераховують іграшки

Вихователь: Багато є іграшок у наших малят,

Машинок, ляльок, пірамідок, звірят.

Є м'ячики, кубки і літаки –

Всі іграшки гарні і різні таки!

Діти, а чи знаєте ви, де виготовляють іграшки?

Діти: на фабриці

Вихователь: Так, їх виготовляють на фабриці та купують у крамницях;

А давайте разом подумаємо, з якого матеріалу зроблені ваші улюблені іграшки

Діти: з пластмаси, заліза, дерева, гуми, тканини;

Вихователь: А як необхідно поводитися з іграшками?

Діти: Не кидати, не ламати, тримати у чистості, дбати про них, ставити на свої місця;

Вихователь: Діти, хочу вам розповісти, що у далекі часи все було по іншому. Готових іграшок дітям ніхто не купував, бо й крамниць, де вони продавались, також не було.

Як було раніше, як гралась, робили собі іграшки ми дізнаємося з вами сьогодні, вирушивши у подорож у минуле.

Вихователь: Колись, дуже давно, коли ще не було фабрик, де виготовляли дитячі іграшки, їх робили самі батьки. Ті іграшки були зовсім не схожі на ваші сучасні іграшки.

Погляньте діти, які іграшки були в давнину *(на екрані стародавні іграшки)*.

Роздивіться уважно, з якого матеріалу вони були зроблені: з *глини, дерева, соломи, тканини*. Отже, народні іграшки робили з різного матеріалу.

Вихователь: Діти, зверніть увагу на цю цікаву ляльку. В Україні ця лялька відома як лялька-мотанка. Коли дитина була маленька, бабуся чи мама скручували для неї з якоїсь старої хустки чи полотнини ось таку ляльку (Рис.1)

Рис.1

Вихователь: така лялька дуже нагадувала дитину, яку також закутували у хустку чи ряднину й звідти лише виглядала голівка у хустинці з тонкого полотна.

Діти, як думаєте, як гралися такою лялькою?

Її не можна було купати, роздягати, її просто носили та колисали. Ні ручок, ні ніжок у неї не було. Лялька супроводжувала дитину з самого народження. Гралися нею всі дітки. Навіть були ляльки-мотанки у вигляді козачків, якими бавилися хлопчики.

Такі ляльки виготовлялися не тільки з тканини, а ще й з соломи (*мал.2*).

Рис.2

Вихователь: вважається, що перші солом'яні ляльки з'явилися прямо у полі, куди селяни брали своїх дітей. Залишаючись без нагляду у полі, поки батьки тяжко працювали, діти плакали, вередували. Щоб втішити свою дитину, мати скручувала ляльку з соломи, трави чи кукурудзи. Таку ляльку

виготовити дуже легко, потрібно тільки навчитись плести косичку та підготувати багато соломи чи трави.

Здавна, чекаючи народження дитини, майбутня мати сама робила ляльку – мотанку. Лялька – мотанка була оберегом для майбутньої дитини. Майбутня мати до народження дитини, клала в колиску ляльку – мотанку, аби та стала оберегом для дитини. Оберіг робили безликим, аби він не завдавав шкоди. Інода замість обличчя на голові мотанки зображували хрест – символ сонця і плодородної землі.

Коли виготовляли такий оберіг не можна було користуватися ножницями чи голками. Адже мотанка – це вузлова лялька і тому сам процес її створення має назву - «мотати». Зазвичай ляльку робили зі звичайної хустки, яку відразу наповнювали крупою, травою або ганчір'ям. Потім зв'язували так, щоб виходила циліндрична форма, з частини якої робили голову. Розмір ляльки-мотанки визначався відстанню від кінчика вказівного пальця до зап'ястка.

Цікаво, що для найменших новонароджених діток, робили мотанки з розжованого хліба. Розжований хліб був загорнутий у тонке полотно тканин і його давали немовляті замість соски [19, с.28].

Вірші про іграшки:

Любі іграшки втомились, цілий день зі мною грати
 За подушкою вмостились і лягли відпочивати,
 Хай побачать сни казкові, дивні чарівні краї.
 Завтра будем разом знову: Я і іграшки мої!

Цікаво, що іграшки роблять вночі,
 Коли замовкає цвіркун на печі?
 Мабуть, тихесенько в коло збираються
 І досхочу собі весело граються [30, с.40].

Гра «Пограємось весело з іграшкою»

Ми весело йдемо, із собою беремо: Зайчика, коня, ляльку, потяг, літак.
(Діти відповідають і імітують рухи цих іграшок).

Вихователь: Отже, дітки, давайте всі разом нагадаймо, історія виникнення ляльки на території України тягнеться з найдавніших часів. Мотанка, яка зроблена з тканини – вузликова лялька. Назва походить від української – мотати. Використовується як оберіг.

Давайте розглянемо, які саме були ляльки-мотанки.

Вихователь показує дітям зображення ляльки – берегині. **Лялька Берегиня** — охороняє оселю від поганої енергетики (Рис.3);

Рис.3

Великодня лялька – робилась як оберіг перед святкуванням свята Великодня (Рис.4);

Рис.4

Щоб вберегти маленьких дітей від хвороб та лихого ока, у колиску до немовляти, мати клала мотанку, яка мала назву — *Пеленашка* (Рис. 5);

Рис.5

Найкрасивішою святковою лялькою була – наречена (рис. 6). Ляльку – наречену завжди зображували у вигляді молодої дівчини з довгою косою. Довга коса символізувала довге подружнє життя.

Рис.6

Вихователь підводить підсумки заняття: Діти, вам сподобалась подорож у минуле? Що цікавого ви дізналися? Пропоную вам на наступній зустрічі спробувати змайструвати таку чудову народну іграшку!

Додаток В

Конспект практичного заняття з народознавства на тему:

«Лялька – мотанка – Великодня іграшка і оберіг»

Мета заняття: навчити дітей робити ляльку-мотанку з тканини. Продовжувати знайомити діте з історією створення ляльок-мотанок. Розвивати словниковий запас дітей новими словами. Активізувати пізнавальну діяльність дітей та розвивати уяву та творчу фантазію, розвивати моторику рук.

Виховувати шанобливе ставлення один до одного, до української культури, любов до рідного краю та його традицій.

Учити дітей робити ляльку – мотанку, засобом намотування ниток на картон та перев'язування їх в певних місцях. Продовжувати вчити дітей самостійно виробляти ляльку-мотанку способом перев'язування тканини. Учити підбирати тканини за кольором та фактурою, моделювати одяг.

Обладнання: шматочок білої тканини, вата, нитки для обв'язування, кольорові нитки ножиці,стрічки, шматки різних тканин.

Форма організації діяльності: індивідуальна та групова робота.

Вихователь: Дорогі діти, погляньте, у нас у групі з'явилася нова іграшка?! Яка? Дізнаєтесь яка, відгадавши загадку:

(Загадка про ляльку)

Що все це значить?

Дочка, а не плаче;

Спати укладеш - буде спать

День, і два, і навіть п'ять.

Вихователь:

- Про яку іграшку говориться в загадці?
- Так, це лялька! Які слова загадки підказали вам правильну відповідь?
- А з чого зроблена наша нова лялька? (з тканини та ниток)
- А давайте разом зробимо таку ляльку?

Вихователь: Дітки, ми з вами вже вивчали історію виникнення таких ляльок. Тому з огляду на те, що незабаром ми будемо святкувати Великдень, а на це свято є традиція дарувати пасочки та ляльки - обереги. До Вербної неділі і Великодня була лялька – голубка, яку виготовляли з червоної тканини.

Така лялька символізувала відродження. Лялька – мотанка - Великодня голубка. Виконується вона в червоному колірі. Червоний колір - символ кохання, свободи. У руках у неї вузлик, свічка, кошик з писанками. На обличчі жовтий хрестик, символ Сонця, пшениці, духовного багатства. Хрест це солярний знак, духовного єднання неба та землі, жіночого та чоловічого.

Традиційно свято Великодня відзначають усі вдома, відвідують своїх родичів та близьких друзів. Пропоную вам діти власноруч приготувати Ляльку – мотанку та подарувати на Великдень вашим родинам. І це буде не простий подарунок, а подарунок – оберіг [37, с.19].

«Наш оберег ішов з землі,
Коли нас скіфами ще звали.

І талісман той берегли,
І щастя в доленьці шукали.

Або коли була війна,
І ворог йшов на схил Дніпровий,
Чи то котилася чума,

Чи хтось був дуже тяжко хворий...» О. Онищенко [42].

Вихователь: Жодне свято у наших пращурів не проходило без предметів, які не лише уособлювали певні почуття але й за пов'ярм захищали від злих духів. Люди вірили, що вони приносять здоров'я, добробут і спокій у родині. Це так звані оберіги.

Оберіги супроводжували людей у повсякденному житті, їх активно

залучали до святкування. Для прабабусь і бабусь оберегами були: весільний рушник, великодня крашанка, вишиванка, обручка, пучечок певних трав.

Хід роботи:

Вихователь: Дітки, пропоную вам зробити ляльку – мотанку разом, давайте спробуємо. Спочатку подумайте, та оберіть ви будете робити ляльку з ниток чи клаптиків тканини. І давай прогонимо всі сумні думки, подумаємо про щось приємне, адже зараз ми будемо з вами робити дуже важливі речі – створювати ляльку – мотанку.

Вихователь розпочинає практичне заняття:

1. Демонстрація готового зразка - Лялька – мотанка з ниток:

- намотаємо нитки на картон – це будуть руки ляльки. Далі знімаємо нитки з картону;
- тепер необхідно розрізати нитки з двох сторін;
- обмотати, зв'язати з обох боків кінці ниток, щоб утворилися китиці або сплести косу; намотати нитки на картон – це буде тулуб, зняти нитки з картону;
- намотати нитки світлого кольору на картон – це буде волосся, зняти нитки з картону;
- вставити волосся в середину тулуба;
- перев'язати світлі нитки навколо волосся;
- перев'язати темні нитки, трохи відступивши від краю – це буде голова. Узяти нитки «руки», вставити в середину тулуба;
- перев'язати тулуб у вигляді хреста, обмотати талію та зав'язат;
- далі необхідно рівномірно розподілити волосся на дві половинки та перев'язати ниткою;

- в останню чергу, підрівняємо краї рук, волосся та низ ляльки [34, с.58].

Вихователь: Молодці, дітки! Втомились, пропоную відпочити.

Ігрова вправа «Це ми можемо» Діти повторюють рухи вихователя, супроводжуючи їх словами: «Це я теж можу».

Хто, скажіть, зможе, діти,

Повторити ці рухи?

Я руки вгору підніму.

Це теж я можу.

Вправо-вліво розведу,

Це теж я можу.

І, як птах полечу.

Це теж я можу.

Головою поверчу.

Це теж я можу.

А потім присяду, встану.

Це теж я можу.

І анітрохи не втомлюся.

Це теж я можу.

Я пострибаю зовсім трішки.

Це теж я можу.

І пішки пройдуся.

Це теж я можу.

Якщо треба, побіжу.

Це теж я можу.

Все на світі я зможу! [22].

Вихователь: Діти, відпочили, давайте спробуємо зробити ляльку – мотанку з тканини.

2. Демонстрація готового зразка - ляльки – мотанки з ниток:

- беремо шматочок білої тканини, кладемо всередину шматочок вати;
- далі збираємо тканину тугенько, перев'язуємо її ниткою, формуємо голівку;
- тепер нам необхідно перев'язати руки, залишивши плечі;
- далі, одягаємо нашій лялечці спідничку. Найдовший клаптик тканини треба призібрати навколо талії ляльки;
- залишилось зробити волосся для ляльки. Виберіть колір волосся для ляльки. Намотайте його на картон, розріжте в одному місці та зв'яжіть, а тоді зв'яжемо позаду на голівці [34, с.60].

(діти виконують роботу за допомогою вихователя)

Фізкультхвилинка:

Хто там, хто там вже стомився?

І над столиком схилився?

Раз, два, три, чотири, п'ять -

Час настав відпочивать!

Раз! – підняли руки вгору.

Два! – нагнулися додолю.

Три! – повернулись вправо, вліво.

На «чотири» – раз присіли.

Похитали головою

ще й притупнули ногою.

Пальчиками повертіли

і тихенько-тихо сіли [22].

Вихователь:

- Діти, що ми сьогодні робили? (Ми сьогодні виготовляли ляльку-мотанку, оберіг на Великдень);

- З яких матеріалів виготовляли ляльки? (ниток, тканини);

- Дітки, ви великі молодці, дякую вам!

Додаток Г

Дидактичні ігри з народознавства для дітей дошкільного віку

«Одягнемо Ляльку - україночку»

Мета: закріпити з дітьми назви предметів одягу, взуття, який носили наші прабабусі.

Матеріал : паперові ляльки, паперовий одяг та взуття.

«Що я бачу у хатинці дідуса та бабусі»

Мета: вчити впізнавати за зовнішні виглядом та призначенням речі домашнього вжитку. Вміти їх правильно називати та використовувати.

Матеріал: предмети домашнього вжитку, картини із зображенням вжитку стародавніх речей.

Вихователь описує предмет, його призначення, не називаючи його. А діти відгадують назву цього предмету.

«Прикрасимо сукню Українки»

Мета: Поглиблювати знання дітей про вишиванку та її різноманітні орнаменти, які застосовуються як прикраса для предмету одягу.

Матеріал: паперові зразки суконь, прикрашених вишивкою, фарби, готові зразки суконь (паперові), пензли, серветки, стаканчик для води.

Діти за вказівкою вихователя розфарбовують фарбами, наносять орнаменти.

«Писанку прикрасимо»

Мета: Поглиблювати знання дітей про «писанку», про різноманітні орнаменти, які застосовуються як прикраса на «писанках».

Матеріал: паперові зразки «писанок», прикрашених орнаментом, готові форми ячок (різнокольорові, паперові), серветки, рослинні елементи (квіти та листя). Виконується як елемент аплікації.

«Священні символи»

Мета: розширювати знання дітей про державні символи України – Герб, Прапор, Гімн, про герб свого міста: виховувати повагу до них; почуття приналежності до свого народу.

Матеріал: зображення Герба, Прапора України, герба рідного міста, запис Гімну Україну.

Хід гри: дітям пропонують по черзі розглянути зображення державних символів України, а також герб свого міста, опистати їх і посяннити, що означають такі символи – позначення.

Наприкінці діти, стоячи слухають Гімн України у запису.

«Народні перлини»

Мета: розширити знання дітей про Батьківщину; розвивати пізнавальний інтерес до усної народної творчості (прислів'я, приказки); виховувати ціннісне ставлення до рідного краю.

Матеріал: прислів'я та приказки.

Людина без Батьківщини – як пташка без крил;

Де рідний край, там і під ялиною рай;

Батьківщина славить тих, хто трудиться;

У рідному домі і вода солодка;

Кожному наймиліша своя сторона [22].

«Де ти живеш?»

Мета: розширювати й закріплювати знання дітей про місто, про вулицю, на якій вони живуть; продовжувати вчити застосовувати ці знання; розвивати вміння зв'язно, логічно та граматично правильно висловлювати свої думки; виховувати любов до рідного міста, до своєї вулиці.

Матеріал: фарби, пензлики, папір.

Хід гри: Дітям пропонують намалювати свою вулицю. Вихователь: Діти, що вам найбільше подобається на вашій вулиці, яка ваша вулиця?

Усі вулиці складають місто, в якому ми народились і живемо. Для нас воно найрідніше. Це наша мала Батьківщина.